

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Commentariorvm, Ac Dispvationvm In Primam Partem Sancti Thomæ Tomvs ...

Complectens Quæstiones à XXVII. vsque ad LXIV. & à Quæstione CVI.
vsque ad CXIV.

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1620

Præfatio In Tractatvm De Trinitate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81000](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81000)

COMMENTARII

A C

DISPUTATIONES

P. GABRIELIS VAZQUEZ

E SOCIETATE IESV

I N

PRIMAM PARTEM

SANCTI THOMÆ

à Quæstione XXVII. vsque ad LXVII. &
à Quæstione CVI. vsque ad CXIIII.

PRÆFATIO

I N T R A C T A T V M

D E

T R I N I T A T E.

Hæc est vltima
pars disputatio-
nis de Deo in se
ipso: in qua iux-
ta diuisionem,
quâ initio præ-
misimus, de
diuinis opera-
tionibus intra
Deum, quæ ve-

rè sunt productiones, consequenter dis-
cendum est: De his disputat sanctus Do-
ctor ab hac quæstione 27. vsque 43. nam
post quam in superioribus egit de Deo
vno, cuiusque attributis, quæ ratione es-
sentia ipsi conueniunt, ex quibus aliqua
in operatione immanenti posita sunt: iam
tandem ostendit, quo pacto Deus inter-
na operatione aliquid in se ipso producat,
vt postea de operationibus Dei externis
disputationem instituat, & hinc perfecte
constet, quid de Deo in se ipso vno & Tri-

Vazquez in 1. partem To. II.

no, Christiana doceat religio. Et quâuis
omnis de Deo notio & disputatio à Dio-
nyfio 2. cap. de diuinis nominibus, & ab
alijs Patribus allegatis disputatione 22.
cap. 4. merito dicatur ignorantia: ea ta-
men, quæ de Deo Trino & Vno differit,
multo maiori ratione hoc nomine appel-
lari debet. Nā quæ de Deo vno Theologi
tractant, licet à sensu remotissima sint, &
ideo, quid sint, omnino lateat; multa ta-
men eorum, aut naturali ratione inuesti-
gari, aut aliquo modo detractione, aut
negatione, pro modo nostro explicari
possunt: at Trinitatem personarū in vna
numero essentia, quæ ratio naturalis in-
dagare, quis intellectus, nisi fidei lumine
instructus, percipere valeat? Ergo firmis-
sima fundamenta huius nostræ disputa-
tionis ex diuina solū reuelatione iacen-
da sunt: quibus semel positis, Theologica
quæque ratiocinatione multa alia, tam
circa modum loquendi, quam circa rem
ipsam

Dionysius.

Fides nostra
lumini na-
turali non
aduersatur,
sed ipsum
auget, &
perficit.

A

ipsam

ipsam non obscurè deducemus: illud semper præ oculis habentes, ne id, quod fides nostra adstruit, veræ rationi naturali aliquo modo aduersetur. Neque enim fides Christiana naturam destruit, sed perficit, & illustrat magis. Quare conandum pro virili parte nobis est, aduersariorū argumenta, & calumnias, quibus fidei dogmata euertere moliantur, & principijs nostræ fidei adiuti, & optima rationatione muniti diluere: quod quæ ratione à Theologo præstari possit, disputatione 12. c. 2. ostensum est. Et quamvis in tota præsentī de Trinitate tractationis vocabula quædam propria sint, quæ quidem Scriptura expressè non habet: à Patribus tamen, & Scholasticis conuenienter mysterio sunt accommodata: qualia sunt, *Essentia, Trinitas, Substantia, Persona, Hypostasis, Notio, Potentia, Actus notionalis, Relatio*, & alia, quibus ita suis locis vtetur, vt, si quid vnam fuerit circa illa ortum controuersiarum in Ecclesia, aperiatur. Immeritò autem hæretici ea vocabula respuunt, quibus Catholici commodè, & sincrerè mysterium Trinitatis explicant, quibus, & nos eadem quoque de causâ libenter vtēmur.

QVÆST. XXVII.

De processione diuinarum personarum in quinque articulos diuisa.

Consideratis autem his, quæ ad diuinæ essentiae vnitatem pertinent, restat considerare de his, quæ pertinent ad Trinitatem personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur secundum ordinem doctrinæ prius considerandum est de origine, siue de processione. Secundò de relationibus originis. Tertio de personis.

Circa processionem quaeruntur quinque.

- Primò, Vtrum processio sit in diuinis.
- Secundò, Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.
- Tertio, Vtrum præter generationem, aliqua alia processio possit esse in diuinis.
- Quartò, Vtrum illa alia processio possit dici generatio.
- Quinto, Vtrum in diuinis sint plures processionēs quam quæ.

ARTIC. I.

Vtrum processio sit in diuinis.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra; sed in diuinis nihil est mobile neque extraneū. Ergo neque processio.

2. Præterea. Omne procedens est diuersum ab eo à quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas, ergo in Deo non est processio aliqua.

3. Præterea. Procedere ab alio videtur rationi primi principij repugnare, sed Deus est primum principium, vt supra ostensum est, ergo in Deo processio locum non habet.

Sed contra est, quod dicit Do. Ioan. 7. Ego ex Deo processio.

Respondeo dicendum, quod diuina Scriptura in rebus diuinis, nominibus ad processionem pertinentibus vtitur. Hanc autem processionem diuersi diuersimodo acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem secundum, quod effectus procedit à causa. Et sic accipit Arrius, dicens Filium procedere à patre sicut primam eius creaturam: & Spiritum Sanctum procedere à Patre & Filio sicut creaturam vtriusque. Et secundum hoc neque Filius, neque Spiritus sanctus esset verus Deus. Quod est contra id, quod dicitur de Filio 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero Filio eius: hic est verus Deus. Et de Spiritu sancto dicitur 1. Corinth. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti. Templum autem habere solius Dei est. Alij vero hanc processionem acceperunt secundum quod causa dicitur procedere re in effectum, in quantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimi. Et sic accipit Sabellius dicens, ipsum Deum Patrem, Filium dici, secundum, quod carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dicit Spiritum sanctum, secundum, quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis, Ioan. 5. Non potest facere à se Filius quicquam. Et multa alia, per quæ ostenditur, quod non est ipse Pater, qui Filius. Si quis autem diligenter consideret, vterque accipit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem, quæ tendit in exteriorē materiam est aliqua processio ad extra: ita secundum actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quæ dicitur ad intra. Et hoc maxime patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere, manet in intelligente. Quicumque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectus: proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam

160.
1. dist. 13. a. 1.
Et 4. contra
cap. 11. Et
po. q. 10.
art. 1.

Quam quidem cōceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus etiam similitudo accepta deficit à representatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum sed secundum emanationem intelligibilem, vt pote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de processione quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum. Talis autem processio non est in diuinis vt dictum est.

Ad secundum dicendum, quod id, quod procedit secundum processionem quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo à quo procedit. Sed id quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diuersum; imo quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo à quo procedit. Manifestum est enim, quod quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc, quod actum intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellectu. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictum est) necesse est, quod Verbum diuinum sit perfectè vnum cum eo, à quo procedit absque omni diuersitate.

Ad tertium dicendum, quod procedere à principio, vt extraneum, & diuersum, repugnat rationi primi principij, sed procedere vt initium, & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus edificatorem principium domus, in ratione huius principij includitur conceptio suæ artis: & includetur in ratione primi principij, si edificator esset primum principium. Deus autem qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiatam.

Vt quæ: in 1. partem Tom. II.

Notationes circa Articulum.

Conclusio articuli est. In diuinis esse processionem per modum emanationis immanentis, & intelligibilis. Quos modum emanationis immanentis, & intelligibilis. Hac vnica conclusione apprimè explicauit S. Thom. qualis in Deo sit concedenda processio. Cum enim altera sit secundum locum, altera effectus à causa, sicut calor procedit ab igne: concludit neutra istarum in Deo reperiri, quia nec loco mutatur, nec quicquam intra ipsum causam habet: à qua, vt ab efficiente, & superiori pendeat. Est ergo processio intra ipsum Deum per modum emanationis intelligibilis, qua verè aliquid producit. Loquitur autem solum de emanatione per intellectum, quæ est solius filij. Nam de emanatione per voluntatem, quæ est Spiritus sancti, disputat in articulo 2.

Deinde obseruandum est, nomen, *processio*, esse commune esse processionem Filij, & Spiritus sancti: vsu tamen Ecclesiæ esse accommodatum Spiritui sancto, qui non dicitur genitus, sed procedens, vt habetur in symbolo Athanasij: huius vero accommodationis varias rationes reddunt Scholastici S. Thom. in primum d. 14. q. 1. artic. 3. Bonau. d. 13. art. 2. q. 1. Duran. q. 1. nobis tamen ferre sufficiat, vsu Ecclesiæ rectè iam esse accommodatum, ad significandam processionem Spiritus sancti; tamen in communi, & vniuersali significatione eo etiam frequenter vtamur.

Circa hunc articulum disputari solet de verbo nostræ intellectionis. De hoc tamen, quantum Theologo opus est, dicemus disputatione 142. Quæ vero circa emanationem filij contra hæreticos notatione digna sunt, peculiari disput. 109. pertractabimus.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod processio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

2. Præterea. In Deo est processio secundum modum intelligibilem, vt dictum est, sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

3. Præterea. Omne genitum accipit esse à generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt supra probatum est) sequitur quod nullius geniti esse, sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui te.

Respondeo dicendum, quod processio verbi in diuinis dicitur generatio. Ad cuius euidentiam, sciendum est, quod nomine generationis dupliciter vtimur.

A 2 Vno

Nomen processionis vsu Ecclesiæ appropriatur Spiritui S. S. Thom. Bonauent. Durand.

161. 4. contra 4. 10. Et opus 3. 6. 5. 2.

Art. præc. 2. 7. art. 1. 2. q. 11. art. 4.

Vno modo communiter ad omnia generabilia, & corruptilia: & sic generatio nihil aliud est, quam mutatio de non esse ad esse. Alio modo propriè in viventibus; & sic generatio significat originem alicuius viventis à principio viuentis coniuncto: & hæc propriè dicitur natiuitas. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum, sed propriè, quod procedit secundum rationem similitudinis. Vnde pilus, vel capillus non habet rationem geniti, & filij, sed solum quod procedit secundum rationem similitudinis non cuiuscumque: nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis, & filiationis, licet sit similitudo secundum genus: sed requiritur ad rationem talis generationis, quod procedat secundum rationem similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viventibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines, & animalia, generatio vtramque generationem includit. Si autem sit aliquid viuens, cuius vita non exeat de potentia in actum, processio, (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rationem generationis: sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuenti. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis: procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & à principio coniuncto, vt supra iam dictum est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere & esse vt supra ostensum est. Vnde processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

Ad primum ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de generatione secundum rationem primam, prout importat exitum de potentia in actum, & sic non inuenitur in diuinis, vt supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quod intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secundum intelligibilem operationem procedit in nobis, non est eiusdem naturæ cum eo à quo procedit. Vnde non propriè & complete cõpetit sibi ratio generationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligentis, vt supra ostensum est. Vnde verbum procedens procedit vt eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc propriè dicitur genitum & filius. Vnde & his quæ pertinent ad generationem viuentium, v-

titur scriptura ad significandum processionem diuinæ sapientiæ, scilicet conceptione & partu. Dicitur enim ex persona diuinæ sapientiæ, Prouerb. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ergo parturiebar. Sed in intellectu nostro vimur nomine conceptionis, secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur naturæ identitas.

Ad tertium dicendum, quod non omne acceptum est receptum in aliquo subiecto, alioquin non posset dici quod tota substantia rei creatæ sit accepta à Deo cum totius substantiæ non sit aliquid subiectum receptum. Sic igitur id quod est genitum in diuinis accipit esse à generante, non tanquam illud esse, sic receptum in aliqua materia vel subiecto quod repugnat subsistentiæ diuini esse: sed secundum hoc dicitur esse acceptum, in quantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse continetur & verbum intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quæcunque ad eius perfectionem pertinent, vt supra dictum est.

Dubitationes circa Articulum.

Conclusio Articuli est. Processio verbi in diuinis est generatio, & verbum procedens est filius. Quam certa sit conclusio, & qua ratione probanda, altius disput. 113. ostendimus. Nunc satis sit, circa rationem articuli dubitationes examinare, quæ Caiet. & Ferrar. proponunt. Probare enim videtur B. Tho. verbum diuinum esse eiusdem naturæ cum patre producente, hoc modo. In Deo idem est intelligere, & esse, ac proinde intellectus Dei est eius substantia: sed esse verbum, est intelligere ergo esse verbi est substantia Dei. Hanc rationem paucis indicauit sub finem articuli, & expressè adduxit 4. contra gent. cap. 11. Est ergo talis dubitatio Caietani, Intelligi nihil est in re intellecta, videtur enim esse solam denominationem quædam extrinsecam: cum ergo verbum in diuinis sit res intellecta: fit, vt esse illius reale non sit intelligi, sed inde solam contrahat extrinsecam aliquam denominationem. Deinde aliam dubitationem proponit Ferrariens. hoc modo. Quamuis esse Verbi producti per intellectionem sit intelligi, inde tamen non sequitur, esse diuinum ei conuenire, etiam si in Deo idem sit intelligere, & esse: alioquin eodem modo colligere liceret, creaturas obiectiue existentes in mente Dei, habere esse ipsius Dei, quoniam earum esse est intelligi. Tertium argumentum sit, quod posteriori loco affert Caiet. hoc modo. Actus intelligendi distinguitur realiter à conceptu, & verbo producto: sed intelligere est esse ipsius intellectus in actu, ergo non est esse verbi, quia duorum, quæ realiter distinguuntur non est idem esse. Eodem spectat argumentum illud, quod priori loco proponit Ferrar. Formale materia

Art. præf.

2. art. 4.
q. 14.
art. 4.

In cor. art.

2. 14. 4. 4.

materia habent idem esse in composito, & inter se realiter distinguuntur, ergo non sequitur, in Deo intellectiōem, & rem seu intentionem (ut ipse vocat) intellectam esse idem.

Ad primum, & secundum respondent prædicti doctores eodem modo, nempe intelligi, seu intellectiōem proprie significatam, aliter referri ad rem intellectam, quæ solum est obiectum intellectiōis, aliter ad conceptum productum, qui dicitur verbum. Hoc enim respicit, ut est productio illius, quia intellectiōe tanquā actione procedit verbum, & ita tribuit illi esse, quare si intelligere est esse diuinum, intelligi hoc modo erit esse diuinum, & res intellectiōe producta erit eiusdem naturæ, habebitque idem esse in producente: at vero intellectiō non respicit rem obiectiuè præsentem, tanquā aliquid à se productum: ideo nihil in ea ponit præter extrinsecam denominationem. Hæc doctrina mihi placet, si ad diuinam intellectiōem solum applicetur. In Deo enim intellectiō est vera verbi productio: at in nobis non item, ut suo loco dicemus. Ad tertium argumentum quod est Caiet. respondet ipse in cōmentario hoc modo: Intellectiō, ut habet rationem actionis, est esse speciei intelligibilis: ut autem habet rationem passionis, est esse verbi, nec mirū, si duo distincta realiter habeant idem esse, quando materia, & forma in composito, quæ etiam realiter differunt, habent idem esse. Hoc Caiet. responsum ex doctrina quadam peculiari eiusdem desumptū est. Ille enim arbitrat, intelligere ita emanare ab specie intelligibili, ut esse manat à forma: quod quā falsum sit, paucis posset ostendi. Verum cum in Deo re vera intelligere nō differat ab specie intelligibili, quæ est essentia diuina: sed habeat idem esse cum ea, facilius respondere possemus argumento proposito, sicut respondit Ferrar. alteri simili, quod nec etiam superius retulimus: videlicet omnia, quæ idem esse participant censi inter se idem: nisi idem esse participant, sicut partes alicuius totius, ut corpus & anima participant esse hominis. Quare cū intellectiō in Deo, & res producta, scilicet verbum, habeant idem esse, nec sunt partes alicuius totius, consequitur idem omnino esse, nisi quod intellectiō, ut est actiua productio verbi, & ipsum verbum relatè opponuntur, & oppositione ipsa realiter differunt: habent nihilominus idem esse, & substantiam eandem, quæ personis & relationibus in Deo communis est.

ARTICVLVS III.

Verum sit in diuinis alia processio à generatione verbi.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederetur in infinitū: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, ut sit vna tantum processio in diuinis.

2. Præterea. In omni natura inuenitur tantum vnus modus communicationis illius naturæ. Et hoc ideo est: quia operationes secundum terminos habent vnitatem & diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum communicationem.

Vazquez in 1. partem To. II.

tionem diuinæ naturæ. Cum igitur sit vna tantum natura diuina (ut supra ostensum est) relinquitur, quod vna sit tantum processio in diuinis.

3. Præterea. Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, ut supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.

Sed cōtra est, quod Spiritus sanctus procedit à Patre, ut dicitur Ioan. 15. Ipse autem est alius à Filio, secundum illud Ioan. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

Respondeo dicendum, quod in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi, & quædam alia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod in diuinis non est processio nisi secundum actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio in intellectuali natura est actio intellectus, & actio voluntatis. Processio autem verbi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secundum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis quædam alia processio, scilicet processio amoris secundum quam amatum est in amante sicut per conceptionem verbi res dicta, vel intellecta est in intelligente. Vnde, & præter processionem verbi ponitur alia processio in diuinis, quæ est processio amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

Ad secundum dicendum, quod quicquid est in Deo, est Deus, ut supra ostensum est. Quod non contingit in alijs rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem alia natura.

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus, tamen de ratione voluntatis, & intellectus est, quod processiones, quæ sunt secundum actionem vtriusque se habeant secundum quendam ordinem. Non enim est processio amoris, nisi in ordine ad processionem verbi. Nihil enim potest

voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium à quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio intellectus: ita licet in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non procedat nisi à conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris, processione verbi in diuinis.

Dubitatio circa Articulum.

CONCLVSIO est. In Deo est alia processio præter verbi generationem, de cuius veritate in sequentibus disputationibus latius differendum nobis est. Nunc, omittis aliis, quæ hic examinat Caietanus, libet solum explicare modum, quo à S. Thom. dicitur, esse amatum in amante. An vero verbum nostræ intellectus sit principium efficiens operationem voluntatis, quod hic versat Caietanus, commodius disputabitur infra prima secundæ, q. 9. a. 1. Vtrum autem processiones in Deo seipsas, an aliquo sui distinguantur, & quomodo, tractabimus disput. 148. Denique vtrum amore voluntatis in nobis aliquid producat, an potius ipse amor sit qualitas ipsa in voluntate producta, dicemus infra, ubi de productione verbi nostri intellectus incidet disputatio.

*Amans cur
sit in ama-
to ex Au-
reolo.*

Est ergo in hoc articulo, quam Caiet. proponit, vtrum amatum sit in amante, an contra Aureol. apud Capreol. in d. 10. q. 1. a. 2. affirmat amantem solum esse in amato, non contra. Probat vero, quia affectus voluntatis, qui est amor, est motus non rei amate ad amantem, sed amantis ad rem amatam: ergo potius dicitur esse amans in re amata, quam contra: atque idcirco hoc solet discriminis assignari inter voluntatem, & intellectum, quod hic trahit res ad se, quia ipso earum exprimit similitudinem, illa vero tendit ad res quia affectus amoris non est similitudo rei dilectæ, sed quidam motus in eam, quo dicitur ab ea trahi, & magis esse, ubi amat, quam ubi animat sicut Matth. 26. dicitur; *Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.*

Matth. 26.

*Amantē esse
in amato,
& contra
S. Thom.
Caiet.
Ferrar.
Canariens.
Capreol.*

Merito tamē docuit B. Thomas in hoc articulo & prima secundæ, artic. 2. & 4. contra gentes, c. 19. quem sequitur Caietanus, & Ferrariensis eisdem in locis, Episcop. Canariens. in hunc articulum, & Capreol. in 1. distinct. 10. q. 1. art. 1. 2. non solum amantem esse in re amata, sed etiam contra. Explicat autem B. Thomas in illa quæst. 28. duplicem modum, quo amatum est in amante, & amās in amato: est enim mutua quædam vtriusque copulatio, & adhesio. Vnus modus est secundum apprehensionem, quatenus amatum est præsens cogitationi amantis; Contra vero amans est in re amata, quatenus non quiescit, perfunctoriē considerans amatum, sed municiissima quæque amati cogitat, & disquirat, & intellectu suo ad interiora amici penetrare contendit. Idcirco cum aliquis cogitabundus est, dicere consueuimus, animum illius alibi esse. Alter modus est per affectum: hoc modo dicitur, amatum esse in amante per conuenientiam quandam cum eo, sicut dicitur motus deorsum lapidis esse in gravitate, tãquam in conuenienti inclinatione & principio illius, vt nota-

uit S. Thomas 4. illo contra Gentes. Contra amans dicitur esse in re amata per affectum ad huc bifariam. Primum per amorem concupiscentiæ, quatenus non quiescit, donec ipsum perficere adipiscatur, & eo plenè perficiatur: deinde per amorem amicitie, quia bona aut mala amici sua reputat. Cumque hi modi loquendi Metaphoram sequantur, dicta nobis sufficiant, vt utroque modo recte asseramus, & amantem esse in amato, & contra.

Ad rationem Aureoli respondeo ex doctrina Caietani in hoc articulo, non idē dici amantem esse in amante, quia ab eo trahitur, amari enim ab aliquo, non est ab eo trahi; sed quia est in illius affectu, vt in inclinatione conueniunt, quæ potius est affectus ipsius rei amate, tãquam finis intellectus autem ed dicitur potius ad se trahere res, quàm ad illas moueri; quod in seipso illarum effigiem exprimat, vt non existentes, aut absentes, quasi præsentis sibi faciat, & intueatur; dicitur autem voluntas à rebus trahi, quia ex affectu circa res nascitur in amante motus ad eas habendum, tamen si aliquando in simplici earum complacentia omnino immoretur, sicut de Dei voluntate circa res possibiles diximus disput. 79. c.

ARTICVLVS IV.

Vtrum Processio amoris in diuinis sit generatio.

AD quartam sic proceditur. Videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim procedit similitudine naturæ in viuētibz, dicitur generatum, & nascens. Sed id, quod procedit in diuinis, per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, alias esset extraneum à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo, quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum & nascens.

2. Præterea. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiam de ratione amoris. Vnde dicitur Ecclesi. 13. quod omne animal diligit simile sibi: si agitur ratione similitudinis, verbo præcedenti conuenit generari, & nasci, videtur etiam, quod amor præcedenti conuenit generari.

3. Præterea non est in genere, quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet, quod præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio.

Sed contra est, quod secundum hoc loquere, quod Spiritus Sanctus qui procedit, vt amor, procederet vt genitus. Quod est contra illud Achanasij, Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, nec procedens.

Respondeo dicendum, quod processio amoris in diuinis non debet dici generatio.

neratio. Ad cuius euidenciam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum.

Ad primum ergo dicendum, quod quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi propria ratio huius processionis vel illius, secundum quam vna distinguatur ab alia, sed oportet, quod propria ratio huius vel illius processionis accipiat secundum ordinem vnius processionis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Vnde secundum horum propriam rationem sortitur in diuinis nomen vtraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam. Et inde est, quod procedēs per motum amoris, & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

Ad secundum dicendum, quod similitudo aliter pertinet ad verbum, & aliter ad amorem. Nam ad verbum pertinet in quantum ipsum est quædam similitudo rei intellectæ, sicut gentium est similitudo generantis. Sed ad amorem pertinet, non quod ipse amor sit similitudo, sed in quantum similitudo est principium amandi. Vnde non sequitur quod amor sit genitus, sed quod genitum sit principium amoris.

Ad tertium dicendum, quod Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, vt dictum est supra. Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio, quæ non

est generatio, remansit sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio Spiritus.

Conclusio est: Processio amoris in Deo non est generatio.

ARTICULVS V.

Virum sint plures processionis in diuinis, quam duæ.

164.

AD quantum sic proceditur. Videtur quod sint plures processionis in diuinis, quam duæ. Sicut enim scientia & voluntas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiantur in Deo duæ processionis, videtur quod tertia sit accipienda secundum potentiam.

2. Præterea. Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusum sui esse. Videtur igitur quod secundum bonitatem aliqua processio in diuinis accipi debeat.

3. Præterea. Maior est fecunditatis virtus in Deo, quoniam in nobis. Sed in nobis non est tantum vna processio verbi sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore alius amor. Ergo & in Deo sunt plures processionis quam duæ.

Sed contra est, quod in Deo non sunt nisi duo procedentes, scilicet Filius, & Spiritus sanctus. Ergo sunt ibi tantum duæ processionis.

Respondetur dicendum, quod processionis in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones, quæ in agente manent. Huiusmodi autem actiones in naturali intellectu & diuina non sunt nisi duæ, scilicet intelligere & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum à genere actionum, quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quod nulla alia processio possit esse in Deo, nisi verbi & amoris.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia est principium agendi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentie non accipitur processio diuinæ personæ, sed solum processio creaturarum.

Ad secundum dicendum, quod bonum (sicut dicit Boet. in lib. de Hebdomadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processionis diuinæ secundum aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia

A 4

di alia

*Intra q. 28.
a. 4. co. & q.
7. a. 1. co. &
q. 4. 1. a. 1.
cor. & po. q.
10. a. 1. ar. 1.
ad op.*

di alia attributa, non accipiuntur alia processionis nisi verbi & amoris, secundum quod Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit, & amat.

Ad tertium dicendum, quod (sicut supra habitum est) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius fecunditas manifestatur.

Summa totius questionis.

Conclusio est. Non est alia processio in Deo, quam verbi, & amoris. Totius ergo huius questionis summa est, ita Deum esse vnum essentia, vt intra se ipsum producat Filium, & amorem, seu Spiritum sanctum, eiusdem omnino naturæ, personis tamen distinctos, nec plures aut filios, aut Spiritus, aut personas à Deo produci, ac proinde tres esse solum in Deo personas productione distinctas, sed essentia indiuisas, quæ doctrina Catholica aliquibus disputationibus altius est nobis examinanda.

DISPUTATIO CVIII.

An plures sint in Deitate personæ.

Varij heretici Trinitatem personarum oppugnant.

cap. 1.

Ex veteri testamento, & Rabinorum testimonio pluralitas personarum in diuina natura adstruitur, cap. 2.

Personarum Trinitas contra Iudeos ex nomine tetragrammato ostenditur. c. 3.

Idem contra hereticos ex veteri & nouo testamento monstratur. cap. 4.

CAP. V. I.

Varij heretici Trinitatem personarum oppugnant.

QUANTUM de modo procedendi personarum, & de cuiusque proprietate speciatim multa inferius dicturi sumus, oportet tamen, ante omnia numerum earum, & naturam explicare, & fide certa statuere, quandoquidem Beatus Thomas in hac questione & numerum personarum, & processionum definit, Numerum vero, de quo præsens est nobis controuersia, præter Iudeos omnes, innumeri etiam heretici expresse negarunt, asserentes ita esse vnum Deum, vt non solum vna sit eius essentia, sed etiam persona. Primus author huius erroris, teste Epiphanius heret. 37. fuit Noetus Asianus ex vrbe Ephesi, vnde & Noetiani dicti sunt. Quem idem asserit Epiphanius, ante sua tempora vixisse centum triginta, plus minusue annis. Verum multo antiquior Noeto Praxeas videtur eundem errorem docuisse, vt colligitur ex Tertulliano lib. de præscriptionibus aduersus hereticos cap. vltimo in vltimis verbis. Post hos omnes (inquit) etiam Praxeas quidam hæresim introduxit, quam Victorinus corroborare curauit. Ille Deum Patrem omnipotentem IESUM Christum esse dicit, hunc crucifixum passumque contendit, mortuum præterea se ipsum sibi sedere ad dexteram suam cum profana & sacrilega temeritate proposuit. Idem scribit in libro contra ipsam Praxeam cap. 1. in principio, Ex quibus liquet, Participatissimam hæresim, quæ communiter tribuitur Sabellio, multo esse illo antiquiorem. Cum ergo Praxeas, sicut Sabellius (de quo postea) dicat patrem omnipotentem incarnatum, cum eodem etiam Sabellio Trinitatem personarum in vnam plane confundit, quare Tertullianus in libro contra ipsam statim ab initio Trinitatem personarum in vna natura probare contendit. Fuit hic Praxeas primus, qui teste Tertulliano, ex Asia hanc hæresim Romam inuexit. Pro hac sententia refert Augustinus lib. de hæresibus cap. 41. Hermogenianos ab Hermogene, sicut etiam Praxeianos à Praxeas, sed apud alium neminem ex antiquioribus legi. Hermogenem in hac fuisse sententia. Antetempora quoque Tertulliani in eodem errore fuerunt aliqui Montanistæ, Græce nuncupati κατὰ φηγάς, Kata Phrygas quorum authores, vt asserunt Euseb. lib. 5. Hist. cap. 14. & 18. fuerunt Montanus, & Priscilla, & Maximilla: & ex gente Phrygia nomen sumpserunt: quemadmodum teste Philastro, iidem etiam Donatiani sunt appellati, à quodam Donato, qui per Africam eandem hæresim seminauit: dicti quoque sunt, vt notat Epiphanius heret. 48. Tascodrugitæ.

Patres tamen antiqui de his Montanistis contraria docuisse videntur, nam Epiphanius non solum hunc errorem Montanistis non adscribit, verum etiam hæresim citata de illis sic ait. De Patre autem, & Filio, & Spiritu sancto, similiter sentiunt, vt sancta Catholica Ecclesia. Quamobrem August. lib. de hæresibus cap. 26. erroribus Montanistarum hunc non annumerat: contra vero Hieronym. Epistola ad Marcellam contra Montanum, quæ est 54. de eisdem ita scribit. Trinitatem in vnius persone angustias cohebant. Verum Nicephorus lib. 4. histor. cap. 12. paucis hanc licentiam diremisse videtur. Montanus (inquit) de diuina Trinitate, & mundi creatione eadem nobiscum docuit, nonnulli tamen ex sectatoribus eius postea tres diuinitates substantias, vnam esse sunt opinati. quamus ergo Montanus ipse recte de Trinitate sensisset, aliqui tantum eius discipuli postea prædictum errorem fuisse sequuti. Id quod ex Tertulliano lib. de præscriptionibus aduersus hereticos cap. 52. perspicue constat, vbi ait. Accesserunt alij heretici, qui dicuntur secundum Phrygas (græcè κατὰ φηγάς) sed hanc non vna doctrina est. Sunt enim qui Kata vocationem dicuntur, sunt qui secundum Aeschinem pronuntiantur. Et sunt Kata Aeschinem hanc habent: quæ adduntur etiam sunt Kata Aeschinem ipsum esse filium, & patrem. Illi hoc, vt dicant Christum ipsum esse filium, & patrem. Ergo Kata Phrygas, seu Montanistæ, qui dicebantur Kata Aeschinem, hoc est secundum Aeschinem, prædictam hæresim tradiderunt. Et quamquam thore Aug. lib. de hæres. c. 86. Tertullianus post mediam ætatem ad Kata Phrygas transiit, tamen non est, vt vtrum illis, qui Kata Aeschinem dicebantur, adhaerere eis, qui Kata Aeschinem dicebantur, de quo Basil. lib. 2. contra Eunomium prope finem ait, Montanus solus contra Spiritum insaniuit, alius videtur fuisse.

Postea prope tempora Epiphaniij hanc hæresim suscitauit Sabellius, à quo communiter dicta est Sabelliana, quod auctore & doctore Sabellius.

Dei omnam esse personam hereticici quidam docent Epiphanius. Noetus. Tertullianus.